

* קיצורי * ביאורי * ליקוטי * האלשיך הק' פ' בהעלתך

וּבְבֹא מִשָּׁה אֶל אֶחָד מִזֵּדֵי דְדִבֵּר
אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדִּבֵּר אֵלָיו
מִעַל הַכְּפָרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדֶת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים וַיִּדְבֵּר אֵלָיו:
(א) וַיִּדְבֵּר יְדִיד אֶל מִשָּׁה לֵאמֹר:
(ב) דִּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאִמְרָת אֵלָיו
בְּהֶעֱלִיתָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פָּנֵי
הַמִּנְוָרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרֹת: (ג)
וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל מוֹל פָּנֵי
הַמִּנְוָרָה הָעֹלָה נִרְתְּיָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה
יְדִיד אֶת מִשָּׁה: (ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה
הַמִּנְוָרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד יִרְכָּה עַד
פְּרָחָה מִקְשָׁה הוּא כְּמִרְאָה אֲשֶׁר
הִרְאָה יְדִיד אֶת מִשָּׁה כֵּן עָשָׂה אֶת
הַמִּנְוָרָה:

(א) הנה ראוי לשים לב אל כפל אומרו
דבר ואמרת!

(ב) אל אומרו לשון עליה ולא לשון
הדלקה!

(ג) ולומר שמעלה היתה אצל המנורה
שעליה עומד ומטיב, אם כן היה לו
לומר בעלותך!

(ד) וגם פירש"י הוא דחוק!

(ה) אומרו אל מול וכו', שנראה שהוא
אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא
דבר משולל סברא! והנה פרש"י כי אל
נר האמצעי קרא פני המנורה, וצריך
לדחוק ליישב לשון הכתוב עליה!

(ו) כי הנה כתבו ז"ל שהיו מאירות
ששת הנרות אל האמצעית, כדי שלא
יאמרו לאורה הוא צריך. והלא יקשה
שאם האיר אל האמצעית הוא לבל
יאמרו לאורה הוא צריך, גם האמצעית
אינה צריכה להן!

(ז) שהלא גם על האמצעית היא
הקושיא, כי מה צורך לו יתברך בה?

(ח) אומרו שבעת בתי"ו ולא בה"א!

(ט) אומרו ויעש כן אהרן וכו', כי הלא
איש כמוהו לא ישובח שלא שינה
ממאמרו יתברך אליו!

(י) וגם אומרו כאשר צוה ה' את משה
הוא מיותר!

(י"א) אומרו וזה מעשה המנורה וכו',
כי הלא אחר צווי הדלקתן לא יתכן
יבאר עשיית גופן, ואין מקום ענין זה רק
פרשת תצוה!

(י"ב) למה חזר לפרש עד ירכה עד
פרחה, אחר שהוכלל הכל באומרו
מקשה זהב?

(י"ג) וגם אומרו זהב הוא ידוע!

(י"ד) אומרו כמראה אשר הראה וכו',
כי הוא נודע בסיפור מעשה המשכן!

(ט"ו) אומרו כן עשה וכו', שהיה לו
לומר כן עשה בצלאל!

(ט"ז) וגם אומרו את המנורה הוא
מיותר!

הנה דרכו יתברך בתורתו להסתיר מה
שהוא סוד ולגלות הנגלה. על כן לא
ימצא בכל התורה ענין הסוד רק ברמז
מה, כנודע.

ונבא אל הענין, והוא כי אין ספק כי
זולת מה שהאדם העושה מצוה, הוא
מתקדש ונעשה בריה חדשה כמפורש
אצלנו במקומות רבים.

הנה גם החפץ שנעשה בו מצוה קונה
עילוי ואיכות קדושה. כענין גויל שנכתב
בו ספר תורה וקציצת תפילין
ורצועותיהן. וכל דבר שהוקדש אפילו
קדושת דמים. ומה גם להיות הוא
קדש. אפילו לא תהיה כונת העושה
מצוה רק לקיים מצות בוראו.

ולמעלה מזה הוא אשר חלק לו בבינת
סוד התורה ובכונת ייחוד עליון בכל
מצוה ומצוה, כי יתעלה איכות קדושת
המצוה עד אין קץ.

וזה מאמרו יתברך בהעלותך, שהוא
בתוך מעלה את הנרות על ידי עשות
מצותי בהן, (ובזה נתיישב קושיא ב:
אומרו לשון עליה ולא לשון הדלקה!)

לא לבד יהיה בעשות מצותי, שהוא
עלוי בנרות בלבד...

כי אם גם עשה ייחוד בכונה סודיית,
באופן שאל מול פני המנורה הוא אל מה
שהוא למעלה בעולם העליון רמז
אליה, שהוא מול פני המנורה. שהוא כי
כמו שיש מנורה בשבעה נרות במשכן
התחתון, כך יש בדרך רוחני במשכן
העליון שזה דוגמתו. הוא משכן הנער
שאמרו ז"ל שהוקם עמו. כמפורש
אצלנו פרשת תרומה, ועל ביום כלות
משה בפרשה הקודמת. נמצא כי
שבעה נרות שהיה מדליק אהרן מול
פניהם, הוא לעומת המנורה העליונה
שבמשכן ההוא הרוחנית. (ובזה נתיישב
קושיא ה: אומרו אל מול וכו', שנראה
שהוא אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא
דבר משולל סברא!)

אמר, כי תעשה ייחוד באופן כי שם
יאירו בעליונה. וזהו אומרו שבעת הנרות
ולא אמר שבעה, כנודע מהפרש שבין
שבעת לשבעה ומשלש לשלשת.
שהוא כאומר שלוש של ימים, שעושה
אגודה אחת מכולם: (ובזה נתיישב
קושיא ח: אומרו שבעת בתי"ו ולא
בה"א!)

והנה דרך הייחוד הזה, אין ספק
שלימד משה לאהרן על פי ה'. אלא
שאין דרך הכתוב לפרש דברים אלו רק
ברמז. ועל כן אמר לו הוא יתברך דבר
אל אהרן. והוא דבר בלתי נזכר מה הוא,
שהוא סוד כוונת הייחוד.

ואחר כך ואמרת אליו בהעלותך וכו'
יאירו שבעת הנרות, שהוא הייחוד
בפועל. על ידי מה שרמז (הפסוק)
שלימדו (השי"ת למשה סוד) באומרו
(כפל לשון) דבר וכו' (עיי' סוד הנ"ל יפעול
אשר) אל מול פני התחתונה, שמול פני
(פירשנו ש) היא (מנורה) העליונה, שם
יאירו: (ובזה נתיישב קושיא א: ראוי
לשים לב אל כפל אומרו דבר ואמרת!)

ואם נאמר שפני המנורה היא המנורה שבמשכן העליון הנקראת פנים של המנורה התחתונה. יאמר שלא בלבד הגיעה הארת שבעת הנרות שלמטה אל פני המנורה שהוא אל שלמעלה. כי אם עד מה שהוא מול פני המנורה הידועה, שהוא מול העליונה, שהיא מול הפנים של התחתונה, שהם שבעה אורות עליונים מאד ממנה כנודע. (ובזה נתיישב קושיא ה: אומרו אל מול וכו', שנראה שהוא אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא דבר משולל סברא!)

עד שם יאירו שבעת הנרות הללו, על ידי טוב סוד כונת הייחוד כמדובר:

הנה אין ספק שכל דבר מצוה הנעשית פה, עושה רושם ומאירה למעלה בכח הרוחני אשר הוא דוגמתו. כנודע שכל דבר של תורה ומצוות למטה יש בו שורש רוחני למעלה, שמאיר על ידי פעולת המצוה פה. ומה גם על ידי הכונה סודית. וידוע כי כפי ערך סוד הכונה ואופן העשותה בקדושה וטהרה, כן תעלה מדרגת ההארה.

ונבא אל הענין, אמר, דבר אל אהרן ואמרת אליו, על הדרך הקודם, שאמר לו הכנה (סוד הכוונה) אל האמירה (ציווי מעשה בהעלותך). (ובזה נתיישב קושיא א: ראוי לשים לב אל כפל אומרו דבר ואמרת!)

ואמר בהעלותך, כלומר בתתך עליו אל הנרות על ידי הכונה. יהיה באופן שאל מה שהוא פני המנורה, הוא מה שהוא דוגמת המנורה למעלה לפניו יתברך. (ובזה נתיישב קושיא ה: אומרו אל מול וכו', שנראה שהוא אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא דבר משולל סברא!)

שם יאירו שבעת הנרות, כי תהיה דולק למטה ועושה ההארה למעלה. (ובזה נתיישב קושיא ב: אומרו לשון עליה ולא לשון הדלקה!)

והנה אם היה אהרן בלתי זהיר ועושה בכונה וקדושה עצומה בתכלית. גם שהיה מאיר בצד מה, לא היה מאיר בעצם כאילו הדליק למעלה. או אם היה מכויין יותר בכוון עצמי אל רמז נר אחד מאשר היה מכויין ברמז השנית, על דרך זה תהיה ההארה למעלה, כי יאיר שורש בחינת

האחת יותר משורש השנית. והוא לא כן נצטווה, רק יאירו שבעת הנרות כלן כאחת. (ובזה נתיישב קושיא ח: אומרו שבעת בתי"ו ולא בח"א!)

אמר, כי ויעש כן אהרן, כי עשה כל כך בעצם, שהעלה נרותיה כלן אל מול וכו' כאשר צוה ה' וכו'. (ובזה נתיישב קושיא ט: ויעש כן אהרן וכו', כי הלא איש כמוהו לא ישובח שלא שינה ממאמרו יתברך אליו! ונתיישב קושיא י: כאשר צוה ה' את משה הוא מיותר!)

והנה במה שהנחנו למעלה, כי אפילו המתכת שעושה בו דבר מצוה קונה קדושה. יאמר כי על ידי טיב אהרן בכונתו, שהספיקה להעלות הארת הנרות עד למעלה. שהאיר במה שאינו נפרד ממנו יתברך, היא מנורה עליונה כנודע ליודעים חן. לא בלבד הקנה קדושה בנרות, כי אם גם במנורה, כאילו עשאה בריה חדשה רוחנית. וזהו אומרו וזה מעשה המנורה, כלומר וזה שעשה אהרן היה גם כן מעשה המנורה, כאילו עשאה מחדש. כי הנה גם שבעה עשר היתה בה קדושה, עתה עלתה יותר. (ובזה נתיישב קושיא י"א: אומרו וזה מעשה המנורה וכו', כי הלא אחר צווי הדלקתן לא יתכן יבאר עשיית גופן, ואין מקום ענין זה רק פרשת תצוה!)

והוא, כי בהיותה מקשה בהקיש בה טרם העשות אברים, עדיין זהב היה איכותה, וזהו מקשה זהב. אך היה זה עד עשות ירכה ופרחה. אך אחרי כן מקשה היא ולא זהב, כי עלה איכותה על איכות זהב, כי קנתה קדושה מה: (ובזה נתיישב קושיא י"ב: למה חזר לפרש עד ירכה עד פרח, אחר שהוכלל הכל באומרו מקשה זהב? ונתיישב קושיא י"ג: וגם אומרו זהב הוא ידוע!)

או שיעור הכתוב לפי זה, שתחלה היתה מקשה זהב, שהוא השואה אחת כד"א מעשה מקשה. אך אחר כך בכונת עשות ירכה היה עד ירכה העליון. וכן פרח, עד פרח העליון, מקשה ושוה אל דוגמתה של מעלה, ולא אל מציאות זהב. (ובזה נתיישב קושיא י"ב: למה חזר לפרש עד ירכה עד פרח, אחר שהוכלל הכל באומרו מקשה זהב? ונתיישב קושיא י"ג: וגם אומרו זהב הוא ידוע!)

כי עתה על ידי הדלקת אהרן בטיב הכונה, עשאה באיכות רוחני. וזהו כמראה אשר הראה ה' את משה, שהיתה אז רוחנית, כן עשה אהרן הנזכר את המנורה, על ידי מה שהעלה נרותיה, והוא בחשיבות הקדושה. (ובזה נתיישב קושיא י"ד: אומרו כמראה אשר הראה וכו', כי הוא נודע בסיפור מעשה המשכן! ונתיישב קושיא ט"ו: כן עשה וכו', שהיה לו לומר כן עשה בצלאל! ונתיישב קושיא ט"ז: את המנורה הוא מיותר!)

גם שממשיית היתה, כי לא יבצר מזה להיותה בעולם השפל. כענין לוחות מעשה אלהים ובאו גשמיים למטה, כי לא יבצר איכותן מהן. כי על כן ראה משה אותיות פורחות, אחר שהביאן מוגשמות:

ועל הדרך הזה אפשר לדקדק מה שלא אמר ויעש כן אהרן אל מול כו' האיר נרותיה, כי אם העלה. כי אין צריך לומר ההארה שאמר לו משה יאירו וכו'. כי אם גם הנרות העלה במעלה, כאילו היו למעלה אל מול פני המנורה. (ובזה נתיישב קושיא ה: אומרו אל מול וכו', שנראה שהוא אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא דבר משולל סברא!)

ואמר ויעש כן אהרן, כלומר בכונה שאמר לו משה, והצליח בה יותר ממאמרו אליו. (ובזה נתיישב קושיא ט: אומרו ויעש כן אהרן וכו', כי הלא איש כמוהו לא ישובח שלא שינה ממאמרו יתברך אליו!)

ואמר כאשר צוה ה' את משה חוזר אל אומרו ויעש כן. כי עשה כן כמאמרו יתברך אל משה באומרו דבר אל אהרן, שהוא לימוד הכונה. (ובזה נתיישב קושיא י: כאשר צוה ה' את משה הוא מיותר!)

והעדיף בהצלחת ההארה והרושם, לפי אשר עשה בטוהר לב ושלמות כונה וקדושה. עד גדר שלא בלבד עשה הארה למעלה, כי אם גם העלה נרותיה. כי אור זכות הנרות הללו עלה ונתפשט עד למעלה אל המקום הנקרא מול פני המנורה. (ובזה נתיישב קושיא ה: אומרו אל מול וכו', שנראה שהוא אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא דבר משולל סברא!)

מאמר השראת השכינה

בענין אומרו בהעלותך וכו': בהזכיר מאמרם ז"ל במדרש רבה וז"ל, למה הדבר דומה למלך שהיה לו אוהב, אמר לו המלך תדע שאצלך אני סועד וכו'. כיון שבא המלך, באו אתו שמיים מכאן ומכאן ומנורת של זהב לפניו. כיון שראה אוהבו את כל הכבוד התבייש והטמין כל מה שהיה מתקן לו, שהיו הכל כלי הדיוטות וכו'. אמר לו המלך חייך שאני פוסל כל כלי שהבאתי, ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך. כן הקב"ה כלו אורה, שנאמר ונהורא עמיה שריא: והוא אומר לישראל התקינו לי מנורה ונרות וכו'. כיון שעשו באת שכינה, מה כתיב שם: ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וכו' ע"כ:

(א) והנה יראה שאין הנמשל דומה, כי הלא מאז עשה משה משכן וכליו, ידע כי יועד לו הוא יתברך שמה! ולמה נתבייש (רק) אחר הקמת המשכן, ו(למה) לא (נתבייש) מתחלה, (על זה) כי (השייט) אינו בשר ודם חלילה, להשתמש בכלים גשמיים ואור נר גשמי?

(ב) ועוד, היכן הטמין משה כל מה שהתקין?

(ג) ועוד, שאין הכתוב אומר אלא שלא יכול משה לבא, לא מחמת הבושה רק לרוב הקדושה והאורה!

(ד) ועוד, כי שם על פסוק זה (ולא יכול משה לבא אל אהל מועד) לא נאמר בהעלותך וכו' רק ענין הקרבנות (של יום הקמת המשכן ברי"ח ניסן שמיני למילואים ככתוב שם סוף פ' פקודי)

(ה) אמנם, הוקשה לבעל המאמר, ענין סמיכות פסוק ובבא משה אל אהל מועד וכו' שבסוף פרשה הקודמת אל התחלת פרשת בהעלותך וכו'.

(ו) וגם ענין אומרו אל מול פני המנורה וכו'. כי הלא מול פני המנורה הוא הכותל, ואיך יאירו אל הקיר?

(י"ז) קשה, כי הנה אומרו שהנרות הם לעולם, כי הלא גם המנורה בטלה בחרבן! (ובזה נתיישב קושיא י"ז: קשה, כי הנה אומרו שהנרות הם לעולם, כי הלא גם המנורה בטלה בחרבן!)

(י"ח) ואם נאמר שהוא על נרות חנוכה, שמנה הן, ואיך יאמר שזהו מאמר הכתוב יאירו שבעת הנרות?

(י"ט) ועוד שאינה נעשית על ידי כהנים בלבד!

(כ) ועוד שאינן רק לזכר בעלמא ומדברי סופרים, ואיך נזכר בתורה?

אמנם הנה כשהוקם משכן למטה הוקם משכן למעלה, כשהודלקו נרות למטה הודלקו למעלה, וכשהקריבו קרבנות למטה הקריבו נפשות למעלה. והנה אין ספק כי הנרות של מעלה אין צריך להדליקן יום יום. כי אם שמהיום ההוא שהדליקן אהרן למטה הודלקו למעלה. ונשארו דולקים לעד לעולם מחמת אותה הדלקה. (ובזה נתיישב קושיא י"ז: קשה, כי הנה אומרו שהנרות הם לעולם, כי הלא גם המנורה בטלה בחרבן!)

נמצא שרושם ההדלקה ההיא עומד אפילו לאחר החרבן, שאם נחרב של מטה לא נחרב של מעלה. כאומרו במאמר הנזכר בסמוך, שאמרו שם רבותינו ז"ל כי המשכן שהוא משכן הנער, הוא משמש בימי הגלות. כי במשכן העליון שנעשה על ידי הקמת המשכן, בו עומד ומקריב נפשותיהן של ישראל לכפר עליהם בימי גלותם. ואין זה כי אם שעומד בקיומו ונרותיו דולקות כמאז. אך קרבנות של חנוכה המזבח, אין הרושם שעשו נשאר לעד מאז כנרות, כאשר למד מאומרו יאירו שבעת הנרות.

ומה גם במה שכתבנו שעד העולם העליון, בשבעה אורות עליונים, עד שם הגיעה הארת הנרות הללו. שודאי כי לעולם לא תמוש הארת הנרות ההם גם אחר המקדש, אשר האירו בהעלות אהרן את הנרות: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא י"ז: קשה, כי הנה אומרו שהנרות הם לעולם, כי הלא גם המנורה בטלה בחרבן!)

ולא בלבד אור הנרות כי אם גם איכות המנורה. כי הנה וזה מעשה המנורה וכו' על דרך הנזכר.

והנה על פי הדרך הזה, מצאנו ראינו דרך ישרה במאמר הכתוב אל מול פני המנורה וכו', כנזכר למעלה. והוא כי כאשר בהקים משכן התחתון הוקם העליון, כן בהדליק נרות המנורה התחתונה יאירו גם כן נרות המנורה העליונה. כי משכן של מעלה מכוון כנגד של מטה. וכמאמרם ז"ל על בית המקדש, כי כשהיה הכהן המקריב למטה היה כמקריב למעלה וכו'. והנה לזה צריך כונה ראויה לאהרן, שעל ידי כונתו למטה יאיר למעלה בנרות עליונות, כי ישפיע לה שפע מעולם האצילות. וזה יאמר בהעלותך את הנרות, שתתן להם עליו על ידי מעשה ומחשבת הכונה. הנה תספיק שאל מול פני המנורה, שהוא אל מה שלעומת המנורה התחתונה, שהיא המנורה שבמשכן העליון המכוון נגדה. (ובזה נתיישב קושיא ה': אומרו אל מול וכו', שנראה שהוא אל הכותל שכנגד פני המנורה, והוא דבר משולל סברא!)

שם יאירו שבעת הנרות הללו, כי גם שם תשפיע הארה כמדליק שם גם את נרותיה שבעה. (ובזה נתיישב קושיא ב': אומרו לשון עליה ולא לשון הדלקה!)

וזה מאמר הכתוב באומרו והאיר אל עבר פניה, כי גם יאיר אל מה שהוא לעומת פניה מכוון נגדה:

ובזה אחשוב לבא עד תכונת כונת מאמרם ז"ל שהזכרנו למעלה. כי וכו' שבטים הקריבו וכו'. ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר אוי לי שמא בשבילי וכו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור לאהרן אל תתיירא, לגדולה מזו אתה מותקן. לך נאמר "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות". הקרבנות, כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים. אבל הנרות, לעולם אל מול פני המנורה יאירו וכו' ע"כ.

על כן גזר אומר כי הנה אומרו ובבא משה אל אהל מועד וכו' (בסוף פ' נשא), הוא (הוא אותו) ענין מקרא שכתוב ולא יכול משה לבא וכו' כשהוקם המשכן (בסוף פ' פקודי, ובזה נתיישב קושיא ד: שם על פסוק זה (ולא יכול משה לבא אל אהל מועד) לא נאמר בהעלותך וכו' רק ענין הקרבנות (של יום הקמת המשכן בר"ח ניסן שמיני למילואים ככתוב שם סוף פ' פקודי)! כי לדברי האלשיך שני הפסוקים באותו זמן ובאותו ענין מדברים)

(ז) והוא בשום לב, אל כפל אומרו כי שכן עליו וכו', ואומרו וכבוד ה' מלא וכו'!

(ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד)

א. כי שכן עליו הענין

ב. וכבוד יקוק מלא את המשכן:

אמנם, הם שני דברים, והענין, כי צוה לו הוא יתברך אל משה יעשה משכן וכלים. וגם שיהיה על ידי כוונה ומחשבה במעשה, שיהיה ראוי לייעד לו שם שכינה. אך חשב (משה, אשר השכינה רק) תשרה בדרך התלבשות, בענינו יתברך ענין ההשתלשלות בעצם. (ויתקיים רק הפסוק שכן עליו הענין)

אך בהקמתו, לא בלבד בא הענין כאשר חשב, כי אם גם כבוד ה' מלא מהארותיו, שהוא המילוי הרמוז שם באומרו וכבוד ה' מלא את המשכן. (ובזה נתיישב קושיא ז: כפל אומרו כי שכן עליו וכו', ואומרו וכבוד ה' מלא וכו'!)

על כן ולא יכול משה לבא, כלומר אפילו שלא היה (עדיין "כבוד ה' מלא") רק כי שכן עליו הענין: כי אין ראוי ליכנס פעם ראשונה שלא ברשות.

ועוד (טעם אשר "לא יכול משה לבא", הוא מחמת הבושה) כי וכבוד ה' מלא - בכל הארות היה; - את המשכן, כי אז היה בלבו מתבייש ואומר הלא מה המה אלה משכן וכליו לפני כבוד ה' מלא שישתמש בהם, ומה גם נרות של אור גשמי להאיר שם, כי הלא יכבה, ולא יאיר כלל, כי שרגא בטיהרא מאי מהניא. (ובזה נתיישב קושיא ה: הוקשה לבעל המאמר, ענין סמיכות פסוק ובבא משה אל אהל מועד וכו' שבסוף פרשה הקודמת אל התחלת פרשת בהעלותך וכו'.

ונתיישב קושיא ג: שאין הכתוב אומר, אלא שלא יכול משה לבא, לא מחמת הבושה רק לרוב הקדושה והאורה! כי לדברי האלשיך היינו הך שנתבייש לבא ולהדליק נר לפני מי שאורו וכבודו מלא את המשכן)

כי בפני אור עליון אור של העולם הזה לא מהני. ומה גם בפני מי שנהורא עמיה שרא. כי הכל הוא אור גשמי לפניו, ובדרך טבע לא יגיה אורו שמה כלל ועיקר. (ובזה נתיישב קושיא א: והנה יראה שאין הנמשל דומה, כי הלא מאז עשה משה משכן וכליו, ידע כי יועד לו הוא יתברך שמה! ולמה נתבייש (רק) אחר הקמת המשכן, ולמה) לא (נתבייש) מתחלה, (על זה) כי (השייט) אינו בשר ודם חלילה, להשתמש בכלים גשמיים ואור נר גשמי?)

ועל כן היה מטמין ומפריש בלבו הדלקת הנרות, באומרו כי לא יאירו נרות גשמיים, ואדרבא יכבו לפני אור כבוד ה' מלא: (ובזה נתיישב קושיא ב: היכן הטמין משה כל מה שהתקין?)

והנה כתב האלשיך שמחמת הבושה מפני אורו ית' "היה מטמין בלבו הדלקת הנרות כי לא יאירו ואדרבה יכבו"

משמע שהיה אחרי הדלקתו בר"ח ניסן. רק שפחד שלא יאירו ויכבו.

ויש לשאול, למה לא אמר האלשיך "שמה ש"לא יכול משה לבא" היה לפני הדלקתו, כי התבייש להדליק מפני אורו וכבודו ית' המלא את המשכן?"

ועוד קשה, שאיך נדלקו כלל, אף לרגע, מפני אורו ית', אלא שפחדו היתה, רק שיכבו?

והתשובה פשוט, כי הרי אז ביום השמיני, לפני השראת השכינה, עשה משה כל העבודות הכתובים שם בסוף פקודי, בכדי שישרה השכינה, ואחד מן העבודות הרי היתה הדלקת המנורה ככתוב "ויעל הנרות לפני יקוק כפאשר צוה יקוק את משה", ועדיין לא פחד להדליק שתיכף יכבו, כי הרי עדיין לא שרתה שם השכינה, ורק אח"כ עיי' עבודותיו שרתה שכינה ולכן רק אח"כ "לח) ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענין וכבוד יקוק מלא את המשכן". ולכן אח"כ "היה מטמין בלבו הדלקת הנרות (הנ"ל שהדליק, כי פחד) כי לא יאירו ואדרבה יכבו"

וענין זה רמוז בפסוק זה,

(ח) והוא בשום לב אל אומרו מדבר אליו בחירק המ"ם. ופרש"י ז"ל, שאינו כבודו יתברך לדבר עם בשר ודם: כי אם שהקול כמדבר ממנו ואליו, ומאליו שומע משה. וראוי לשום לב מה זה שבשום מקום שדבר אתו אלהים לא נרמז זה?

אך בזה הורה שהיה על כי כבוד ה' מלא היה בהארה נפלאה. על כן לגדול הבחינה ההיא היה אז הקול כמדבר בעצמו. (ובזה נתיישב קושיא ח: אומרו מדבר אליו בחירק המ"ם. ופרש"י ז"ל, שאינו כבודו יתברך לדבר עם בשר ודם: כי אם שהקול כמדבר ממנו ואליו, ומאליו שומע משה. וראוי לשום לב מה זה שבשום מקום שדבר אתו אלהים לא נרמז זה?)

נמצא כי באומרו מדבר בחירק הוא רומז האמור בפסוק ולא יכול משה וכו' וכבוד ה' מלא. נמשך מזה יהרהר משה בלבו, כי איך יאירו נרות של הדיוט בפני האור הנפלא ההוא. על כן נאמר לו שלא יחוש: כי הנה בהעלותך שתתן עילוי את הנרות על ידי כונתך בהדלקה כמדובר למעלה. תתן כל כך עילוי, שבהיותם אל מול פני המנורה במקום שכבוד ה' מלא, שהוא נגד פניית המנורה, שהוא כלפי השכינה שלפניה לכבדה באורים, שהיה הדעת נוטה שיכבו ולא יוכלו להאיר, אדרבה יושפע בם קדושה כל כך גדולה, ששם יאירו שבעת הנרות ולא תמוע הארתם. (ובזה נתיישב קושיא ו: מול פני המנורה הוא הכותל, ואיך יאירו אל הקיר?)

והוא דרך נכון בפשט הכתוב. והוא כענין למעשה ידיך תכסוף. וזה שבח לאהרן שהספיק בטיב כונתו, כי אל מול פני המנורה העלה נרותיה באופן יספיקו להאיר שם. כי על ידי טוב כונתו המשיך עילוי וושפע אל הנרות להאיר שם. והיה זה על ידי הייחוד שכיוון, כאמור, באומרו שבעת הנרות ולא אמר שבעה בה"א. ועל זה אמר כאשר צוה ה' אל משה: ועל הייחוד הלז אמר וזה מעשה המנורה כמדובר למעלה:

והנה האיר לפניו יתברך נר של אש גשמי, אפשר באחת משתי דרכים. או שאסף הוא יתברך אור העליון הרוחני ומנעו מהתפשט עד קרוב למקום הנרות, באופן לא יעכבו מהאיר שבעת הנרות. או שנתן כח ושפע קדושה בנרות עד היותם מעין רוחניות אור העליון, והיה כמין במינו ואינו חושש. והנה הדרך הזה השני, שהוא היותר מתקבל, כמפורש למעלה, עדיין כמו זר נחשב על דבר המנורה. כי הלא לא יבצר מהיותה גשם ממשית בלתי מוכן לקבל רוחניות, כאור הנרות הבלתי ממשית. ומה גם שאינו מעשה להכין קדושה רק בנרות, אלא שאגבן אפשר לימשך גם למנורה. ואי אפשר יהיה מה שנמשך במקרה מקנה בה קדושה, להיותה מוכנת לקבל הנרות שעליה קדושה ורוחניות מעין העליון, בעוד שהמנורה הממשית בסיס אליהן.

על כן אחשוב כי בזה נחלקו רבותינו ז"ל במדבר רבה, וז"ל: אל מול פני המנורה, אמר שלמה באור פני מלך חיים. אמר רבי יעקב בר יוסי נמנעה השמחה מן הרשעים וניתנה לישראל. שהוצרך הקב"ה לישב עם בשר ודם בנר, שאמר להם אל מול פני המנורה. רבי לוי בר ר' אומר מנורה טהורה ירדה מן השמים, שאמר לו הקב"ה למשה אל מול וכו' ע"כ.

(ט) וראוי לשים לב, כי אינו דורש בפסוק (באור פני מלך חיים) דבר ולמה תפס בו?

(י) ועוד שאם דורש הכתוב, איך ידרש סופו, ורצונו כעב מלקוש?

(יא) וגם אמרו אמר שלמה, מי לא ידע כי אמרו שלמה?

(יב) ועוד, מה ענין אמרו נמנעה השמחה, אצל האור?

(יג) ועוד, שאם ניתנה לישראל, למה היה אתם באור נר (גשמי), ולא עם ישראל באותו האור, אך נראה שגם לישראל לא ניתנה!

(יד) וגם, איך נמשך ממניעת השמחה מהרשעים, שישב הוא יתברך עם בשר ודם, בנר?

(טו) וכן, מה ענין רבי לוי באומרו מנורה טהורה ירדה וכו'? מי הכריחו לכך? ולמה נאמר?

(טז) ועוד, שאם כן שתי מנורות היו, ומה צורך ברוחניות אם הגשמית היא הדולקת?

(יז) ואם הרוחנית היתה הדולקת, מה צורך בגשמית?

אך הנה לבא אל הענין, נזכיר מאמרם ז"ל האומרים כי אור שנברא הקב"ה ביום ראשון גזזו לצדיקים לעתיד לבא: למה, מפני שצפה שעתידים לצאת רשעים לעולם, על כן גזזו, הה"ד וימנע מרשעים אורם. עוד אמרו שם, כשראה הקב"ה אור הגזזו לצדיקים שמחה, שנאמר אור צדיקים ישמח. עוד אמרו במדרש, שהוציא בו יתברך אורות כמנין שמ"ח. כלל הדברים, כי אור שנברא ביום ראשון מתייחס אל השמחה. והטעם שהוא אור העולם הבא הדבק בחיים, והיא השמחה האמיתית (שגזזו להיות ניתנה לישראל לעתיד לבא. ובזה נתיישב קושיא י"ג: אם ניתנה לישראל, למה היה אתם באור נר (גשמי), ולא עם ישראל באותו האור (הרוחני), אך נראה שגם לישראל לא ניתנה!)

וכמו שכתבנו שם במקומו במה שפירשנו גדר השמחה, שהוא הוציא לחוץ עריבות שבפנים: כאדם השמח בדבר מה, שפניו מצהיבות חוצה מעריבותו שבפנים. נמצינו למדים כי זהו אומרו פה נמנעה השמחה מהרשעים, שהוא על אותו האור שיצא חוץ, כי נמנע מרשעים אורם: ועל אותו האור אמר שאמר הכתוב באור פני מלך חיים. (ובזה נתיישב קושיא י"ב: מה ענין אמרו נמנעה השמחה, אצל האור?)

ולמה שהפסוק ההוא יש מרבותיו ז"ל פירשוהו על מלך בשר ודם, על כן (דייק המדרש ו) אמר (אשר) "אמר שלמה באור פני מלך חיים", כלומר כי אין דרך המלך לשבח עצמו ולומר שבאור פניו חיים,

אך (בהכרח) ידבר (שלמה) על מלכו של עולם: (ובזה נתיישב קושיא י"א: אמרו אמר שלמה, מי לא ידע כי אמרו שלמה?)

ונבא אל הענין, והוא, כי אמר, הנה באור פני מלך הוא כל כך רוחני שבו תלויים חיים. כלומר לא בלבד שלילת מות רק חיים נצחיים.

(יח) ומזה יצא לו קושיא: כי, אם כן איפה, איך במקום אשר שם אור פניו, בבית המקדש, יאירו הנרות גשמיות באור גשמי של העולם הזה?

והלא, לא יבצר שם אור פני מלך עולם, כי הלא שם האלהים! (ובזה נתיישב קושיא ט: וראוי לשים לב, כי אינו דורש בפסוק (באור פני מלך חיים) דבר ולמה תפס בו?)

על כן אמר רבי יעקב בר רבי יוסי הנה אין ספק כי עם שמאליו הוא, שבמקום אשר שם פני מלך יהיה האור הגדול ההוא.

אך נמנעה השמחה מן הרשעים, שמנעה הוא יתברך מששת ימי בראשית - מפני שיש רשעים כמאמר הראשון שהזכרנו - מהמצא האורה ההיא בעולם הזה. (ובזה נתיישב קושיא י"ב: מה ענין אמרו נמנעה השמחה, אצל האור?)

עד גדר שהוצרך הקב"ה לישב עם בשר ודם בנר גשמי, ולא כיבה אור פני מלך את אור גשמי. כי גם שם לא היה האור ההוא. (ובזה נתיישב קושיא י"ד: איך נמשך ממניעת השמחה מהרשעים, שישב הוא יתברך עם בשר ודם, בנר?)

כי מנעה הוא יתברך וכבש אותה מהמצא גם שם, למען יאיר שם אור נר (גשמי, וכמאמר מדרש הנ"ל אמר לו המלך חיך שאני פוסל כל כלי שהבאתי, ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך. כן הקב"ה כלו אורה, שנאמר ונהורא עמיה שריא, והוא אומר לישראל התקינו לי מנורה ונרות.)

ולמהתיק הענין אמר לשון שמחה, והוא כי הוא משל אל השמח ומראה (לפעמים) פנים צהובות.

(ואזי אכן נכנס והדליק. ונראה שזהו סדר מעשה הפסוקים :

פ' פקודי (כה) וַיַּעַל הַנִּרְתָּ לִפְנֵי יְקֹנָק כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנָק אֶת מֹשֶׁה: ולא היה מתירא ומתבייש כי עדיין לא שכן השכינה. ואז ע"י כל עבודותיו שכן השכינה. וע"כ :

פ' פקודי (לה) וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לָּבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנָן וַיִּכְבֹּד יְקֹנָק מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן :

כי משה פחד ו"היה מטמין ומפריש בלבו הדלקת הנרות, באומרו כי לא יאירו נרות גשמיים, ואדרבא יכבו לפני אור כבוד ה' מלא :

סוף פ' נשא (פט) וַיִּבְנֵא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדָבָר אֲתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכִּפְרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים וַיִּדְבַּר אֱלֹהֵי :

פ' בהעלותך ח' ב' : דָּבָר אֶל אֶהְרֹן וְאַמְרָתָ אֵלָיו בְּהֶעֱלִיתָ אֶת הַנִּרְתָּ אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנִּרְתָּ :

וזהו אומרו (המדרש רבי לוי בר ר' אומר מנורה טהורה ירדה מן השמים) שאמר לו הקב"ה למשה (אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות) וכו', לומר, כי בזה יצדק לשון הכתוב (אל מול פני המנורה), מה שאין כן אל הדרך הקודם (שפירש האלשיך, שצוה להעלותם אל השכינה שהיא מול פני המנורה הגשמי, שע"פ פירוש זה לא התלבש במנורה רוחני). שאם כן היה לו לומר אל מול פני ה' יאירו, ולא (אל מול פני) המנורה. (מלבד הקושי שבפשט הכתוב, כי מול פני המנורה הוא הכותל. עד שהוצרך רש"י ז"ל לדחוק ולומר, שמאירה אל הנר האמצעי כמאירה אל עצמה. ואיך מאירה אל עצמה ותצדק מלת מול)

לכן אמר, כי מנורה אחרת ירדה ותתלבש בזו: ובהיות הנרות הללו אל מול פני המנורה ההיא המשפעת רוחניות לזו, על ידי כך יאירו שבעת הנרות: (ובזה נתיישב קושיא ו: מול פני המנורה הוא הכותל? ואיך יאירו אל הקיר?) שאם לא כן לא יאירו, כי יהיו כשרגא בטיהרא:

למטה. ועל כן היו עומדים צפופים ומשתחיים רווחים מרוחניות של העליון, כעומדים בשני מקדשים כאחת: וכמאמרנו על נבואה למשכנותיו, שהוא לשתי משכנות כאחת. והוא ענין בנה בניתי בית זבול לך כי כביכול בית המקדש של מעלה שהוא בזבול, הוא כאילו הוא בתחתון, שהוא כאילו שני בתים בניתי. וזהו בנה בית זה, בניתי גם פה בית זבול שלך, הוא העליון. ועל דרך זה אור שפע מנורה של מעלה, היה יורד עד מנורה שדוגמתה למטה. וזהו אומרו מנורה טהורה – שהוא (רוחני, ומשוללת וטהורה) מגשמיים – ירדה מן השמים. (ובזה נתיישב קושיא ט"ו: מה ענין רבי לוי באומרו מנורה טהורה ירדה וכו'? מי הכריחו לכך? ולמה נאמר?)

ועל ידי כן (שגם המנורה הגשמי נתלבשה ברוחני) היה כח בנרות לקבל הרוחניות, ולא תעצרנו הגשם, הוא גשמיית המנורה. (וזהו נראה לדעת רבי לוי בר ר' פ' המשך הפסוק ורצונו כעב מלקוש: שרצונו ית' "בשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך" כן הקב"ה כלו אורה, שנאמר ונהורא עמיה שריא: והוא אומר לישראל התקינו לי מנורה ונרות,

ועל כן כמשל עב מלקוש אשר עוביותו רב לעצור הגשם עד מלקוש המאור, וגם אעפ"כ, סכ"ס יבא עיתו להשפיע, וכן הוא יזדכך מעוביותו וישפיע מלקוש, כן נמשל הנרות ומנורה אע"פ שעוביותם רב בפני מי שנהורא עמיה שרא. כי הכל הוא אור גשמי לפניו, ובדרך טבע לא יגיה אורו שמה כלל ועיקר, אעפ"כ, כאשר ברצונו ית' בהם, גם המה סכ"ס יזדככו, ויהיה כח בהם לקבל הרוחניות, ולא תעצרנו הגשם, הוא גשמיית הנרות והמנורה, ויתקדשו ע"י שנרות ומנורה של מעלה יתלבשו בהם עד שגם הם ישפיעו אורם. (ובזה נתיישב קושיא י: אם דורש הכתוב (באור פני מלך חיים), איך ידרש סופו, ורצונו כעב מלקוש?)

וזהו שאמר לו הקב"ה למשה שאל מול פני המנורה הטהורה הרוחנית ההיא יאירו שבעת הנרות, ולא יכבה אורן מחמת אור של מעלה:

ולפעמים מונע הארת הצהיבות חוצה ונשאר העריבות בפנים. כן (הוא המשל של) הוראת שמחתו יתברך. (שהנמשל הוא, שכשאינו רוצה) בהוציא אור העולם הבא חוצה, (אזי) מנע (האור מלצאת. וזהו נראה לדעת רבי יעקב בר יוסי פ' המשך הפסוק ורצונו כעב מלקוש: שרצונו ית' לעצור אורו בפנים ומאחר שפע האור מלצאת חוצה עד לעתיד כעב הענין העוצר שפע המטר בפנים עד מלקוש, מטר המאור. וכפרש"י מל-קוש: "למלאות התבואה בקשיה, ולשון מלקוש דבר המאור" שאז לעתיד לבא "המאור", כל הרשעה תכלה, וכל בני"י יהיו ראויים במילוי כל חסרונותיהם וערפם הקשה, לקבל אורו ית', כקש במילואה, (ובזה נתיישב קושיא י: אם דורש הכתוב (באור פני מלך חיים), איך ידרש סופו, ורצונו כעב מלקוש?)

הנה תפס (רבי יעקב בר יוסי) הדרך האחת, שכבש הוא יתברך האור (הרוחני) מלהתפשט בגדולתו, למען יגיה אור נר גשמי: (ובזה נתיישב קושיא י"ח: איך במקום אשר שם אור פניו, בבית המקדש, יאירו הנרות גשמיים באור גשמי של העולם הזה?)

ורבי לוי תפס הדרך האחרת, שאדרבה:

(א) נתן רוחניות בנרות לבל יעכב (גשמיית) הארתן (את הארת) אור פני מלכו של עולם.

(ב) ולבל תעכב לזה (ההארת אור פני מלכו של עולם), גשמות מומשיי של מנורה, לכן מנורה שאורה רוחנית ירדה מן השמים ונתלבשה במנורה של מטה, והיא המנורה שדוגמתה במשכן של מעלה. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא י"ח: איך במקום אשר שם אור פניו, בבית המקדש, יאירו הנרות גשמיים באור גשמי של העולם הזה? ונתיישב קושיא ט"ז וי"ז: שאם כן שתי מנורות היו, ומה צורך ברוחנית אם הגשמית היא הדולקת? ואם הרוחנית היתה הדולקת, מה צורך בגשמית?)

על דרך שכתבנו במזמור שמחתו באומרים לי וכו' כי שפע בית המקדש של מעלה היה יורד ומתפשט עד